

TURIST IZ NEMAČKE

Godine 1953 posle rođenja buntovnika Isusa iz Nazareta, 8 godina posle propasti one besne životinje iz Berhtesgadena ušao je jedne letnje večeri jedan Nemač u hol luksuznog hotela „Kvarner“ u Opatiji. Ušao je čvrsto, vojnički, nadmeno, kao pravi „libermenš“. Vidi se, da je bivši oficir, i to plemić i Prus, jer na obrazu ima veliki crveni ožiljak u vidu slova S (iz rata ili iz studentskog života), na prstu mu blista ogroman pečatni prsten, na reveru mu je monokl, na ramenu fotografski aparat, a u ruci korbač. Oslovljava direktora hotela bez uobičajenog pozdrava i bez ikakvog uvoda sa: „Hören Sie mal“ (čujte!). Ovako se ophodio i ovako se drži samo Nemač, plemić, Prus i oficir iz Rajha sa ljudima koji nisu niti Nemci, ni plemići, ni oficiri iz Rajha.

Došljaku je oko 40 godina, visok, snažan, energičan, izbrijan i namirisan. Kosa mu je žuta kao safran, nos prčast, a odeven je u fino letnje, svileno odelo.

I ova ibermenšova veličina obraća se direktoru hotela sa urođenom odurnošću i glasnim negodovanjem. On je naručio sobu za taj i taj datum, pa je zbog važnih poslova stigao dva dana docnije. To je telegrafski prijavio direkciji hotela, pa ipak soba, njegova soba, izdata je drugome.

Direktor žali slučaj učtivo, veoma učtivo, navodeći da telegram nije stigao ali da će stvar ipak urediti. Stoga neka se gospodin za jednu noć izvoli zadovoljiti malom sobom, a sutra će dobiti prvoklasni apartman koji je naručio. Turist sa zapada, međutim, i dalje negoduje ljutito i glasno. Najzad ipak uzima ključ od pomoćne sobice i polazeći stepenicama smatrajući za potrebno dobaci: „Balkanische Sauwirtschaft“.*

Ovakve scene su, takoreći, obična stvar po hotelima modernih klimatskih mesta u toku glavne sezone i ceo taj prizor, kome sam slučajno prisustvovao sedeći u holu, u jednoj naslonjači, ne bi bio za mene ni smešan, ni interesantan, ni čudan, i ostao bi mi, možda,

*) Balkanske svinje.

u sećanju kao žalostan i odvratn slučaja, da Nemač nije prošao pored mene i da ga nisam iz neposredne blizine pogledao.

Odjednom me je snažno udarilo posred srca... ožiljak na obrazu toga čovjeka u vidu slova S i veliki pečatni prsten sa grbom oivičen blistavim dijamantima... to sam ja već negde video... Ali kad, gde?...

U neobičnom, uzbudljivom raspoloženju izašao sam u park i dugo sam zurio u tminu. Gde sam ja tog čovjeka video i šta sam sa njim imao u toku svog života?... Taj snažan i iznenadan udarac posred srca nije slučajna. Potsvest u meni reagovala je na nešto što je bilo duboko usadeno i zakopano u meni. Nešto, što je nekad bilo svakako bolno, važno, sudbonosno po mene.

Do zore sam seдео u tihom i mirisavom parku i zurio u tminu. Naprezao sam se da se setim; morao sam da se setim...

I najzad, pred zoru, počela je da se bistri tmina u mojoj duši. Nešto je sinulo u svesti... Da, u Debrecinu, u logoru, pod nemačkom komandom... kapetan von Henke...

I tamo, u krasnom „Kvarneru“, u onoj divnoj, mirisavoj letnjoj zori 1953 godine ponavljao se kao jasna, skoro živa vizija isečak iz nedavne prošlosti. Jesen 1944. Jasno, skoro živo, ali ipak nestvarno, kao tupo-bolna, jeziva, neverovatna bajka o meni i o nekadašnjem nemačkom oficiru, a sada kupališnom gostu u Opatiji, von Henke-u.

Ponovo vidim sebe u logoru koncem 1944 godine, U Madarskoj pod nemačkom komandom. U logoru, gde sam — sa još nekolicom stotina drugova — bio osuđen na smrt. Jedino što sam mogao — bilo je da biram između gladi, bolesti i pušćanog metka.

Bio sam — kao i stotine hiljada drugih — osuđen na smrt zbog svoje rase i vere, zbog svog oca i majke, zbog krvi koja teče u meni, zbog ćelija koje me sačinjavaju, a ja — nisam hteo da umrem.

Tamo, u Debrecinskom logoru, primao sam dnevno pola litra posne, smrdljive supe i 200 grama, crnog, gorkog hortijejskog hleba. Bio sam stalno gladan, strahovito gladan. Često me je hvatala nesvest od gladi i sve moje misli bile su skoncentrisane na to: šta i kako bih mogao pribaviti nešto za jelo... Želeo sam da živim — a bio sam osuđen na smrt. Stišati glad i dočepati se slobode, — ti prosti i skoro divlji nagoni pretstavljali su cilj logorskog života.

U logoru, u ataru čuvenog madarskog grada Debrecina, u jednom polusrušenom, zagadenom i pustom parnom mlinu, opkoljenom bodljikavim žicama bili smo zatvoreni, da radimo i da gladujemo, da slabimo, da bolujemo i da pomremo. Da pomremo sigurno, sa što više patnji i sa što manje troškova.

Preda mnom je opet jasna slika Debrecinskog logora. U jednom kutu tog tužnog, pustog i prljavog kvadrata, čije su strane obeležene bodljikavim žicama, nalazila se malena, uređena i čista oaza. Tu su bila prebivališta naših čuvara — gestapovaca, kancelarije, magacini hrane, parkirano dvorište. Tu, u tom kutu, jendekom odeljenom od logora, živeli su gestapovci veselo, bezbrižno, bučno

i slobodno. Tu je stanovala šaka „herenfolka“ — dobro uhranjena, besna, nadmena. Oni su tada bili naši gospodari; gospodari Debrecina, Evrope, celog sveta.

Mi u drugom, većem, vašljivom i zagađenom delu logora bili smo smatrani šugavim, štetnim, opasnim životinjama, i naši arogantni, surovi, nemilosrdni nemački gospodari na čelu sa kapetanom von Henke-om tretirali su nas kao takve.

Taj kapetan je imao jednog lepog, belog lovačkog kera po imenu „Cezar“. O, koliko puta sam mu zavideo: taj je dobijao najbolje zalogaje iz kuhinje; kupali su ga svakodnevno, tako da su mu dlake uvek bile bele, sjajne i meke. Mogao je da trči slobodno, svuda po logoru, preko jedneka, pa i ispod bodljikavih žica. Cezar je bio ljubimac logora i svak ga je milovao i gladio mu mekane i sjajne dlake.

Da, da, kapetan von Henke i njegov beli lovački ker „Cezar“ . . . Sećam se, kao da je juče bilo . . . Datum nije važan, jer su u logoru svi dani podjednako bedni, crni, beznadežni. Bio sam gladan, strahovito gladan. Nikakvog izgleda nije bilo da dodem do hrane. Svoje mizerno sledovanje za taj dan bio sam već pojeo, bolje reći — prožderao.

Ležao sam gladan, kao i uvek, u prljavom dvorištu logora iza jednog žbunja, uz sami međašni jendek i buljio u sivo, tmurno i hladno jesenje nebo. Ležao sam u prašini kao neka šugava, bolesna životinja bez snage, bez misli, bez vere i nade. Potsvesno u meni tinjala je samo vizija smrti, bedne, užasne i neminovne smrti, a u svesti je glodala neodoljiva avet gladi. Potom je nastupila besprimerna nemoć i zasićenost celog bića svim mukama jednog oeznađežnog bitisanja.

Ali, odjednom, instinktivno počeo sam da motrim na nešto. S one strane jendeka, u maloj filagoriji ispred kancelarije logora primetio sam kako kapetan von Henke slatko ruča. Intenzivni miris suvog mesa prodro je sa belog vrtnog stola do mojih nozdruva: von Henke je držao u ruci veliku butnu kost svinjske šunke.

Ovaj izazivački prizor i nemilosrdan miris do krajnosti su me nadražili. Zamislite gladnog kera kako, dok vi jedete, kraj vaših nogu pažljivo, nestrpljivo i strasno čeka da bacite kost ispod stola . . . Takav stav iščekivanja zauzeo sam, svakako, i ja. Kada kapetan bude očistio kost od mesa, moraće da je baci u jendek. Verovatno da neće sa kosti očistiti baš sve mekane delove, pa ću ja moći da je doglođem. Glavna je stvar dočekati kraj ručka. Perspektiva tog zalogaja uzbudila me je kao neobična, snažna i radosna senzacija. U tom času bio sam kao gladan pas u zasedi, strasan i bezobziran, i — ništa više.

I zaista, događaji su se odigrali tačno kao što sam predvideo. Kapetan von Henke je zaista bacio kost sa dragocenim ostacima mesa prema jendeku, i ona je pala na ivicu jarka.

Za tren oka sam shvatio novu situaciju: moram potrbuške da dopuzim do jendeka, i to tako, da me kapetan ne vidi. Iz jendeka ću

neopaženo da pružim ruku do kosti. Situacija je jasna i nije opasna, stoga — na posao!..

Dočepao sam kost brzo, vešto i neopaženo. Ona je već bila u mojoj ruci; usta su mi se vlažila od slatkog i nadražujućeg mirisa šunke.

Ali, u trenutku kada sam već uhvatio plen, kao munja naleti na mene kapetanov Cezar. Izgleda, kao da je i on negde u blizini kao konkurentni reflektant na kost čekao u zasedi. Da nisam bio užasno gladan, morao bih — po zdravoj logici — da prepustim plen „Cezaru“, kome je on i pripadao pre nego meni. Ali ja sam bio gladan, strahovito gladan. Dopuzio sam do kosti sa istom životinjskom strašću kao i Cezar. Nije u tom času u meni bilo logike, zdravog razuma, obrazovanja ili fakultetske mudrosti. Sve sam to zaboravio; hteo sam da jedem. Ova je želja u hiljaditom delu sekunde narasla u meni do neodoljive, elementarne i bezobzirne strasti, te sam snažno, besno, ludo udario nogom svog rivala, belog kera kapetana von Henke-a.

Cezar je počeo urlikati. Na to je dotrčao kapetan. Po svim znacima, prizor mu je bio odmah jasan. Nisam imao vremena da bežim, ni da razmišljam, ni da se kajem, jer u sledećem trenutku von Henke se već bacio na mene pa, ugrabivši iz moje ruke kost, počeo da me udara gde stigne. Čuo sam samo reč „Saujude“, ali i to samo za trenutak, jer sam se pod snažnim udarcima brzo onesvestio.

Dakle, toga kapetana von Henke-a sam sada, posle devet godina, sreo u Opatiji kao kupališnog gosta, doduše u građanskom odelu, ali sa monoklom, pečatnjakom, fotografskim aparatom, sa brazgotinom na obrazu u vidu slova S i sa istom, odbijajućom nadmenošću kao i nekad, u Debrecinu.

Dakle, von Henke se nije promenio, kao što se nisu promenili ni njegovi mnogobrojni kamaradi sa monoklom, pečatnjakom, brazgotinom na obrazu, i ostalim atributima nemačkog gospodina, plemića, ibermenša. Od velike povorke kupališnih gostiju koja iz Rajha dolaze u Jugoslaviju, neki dolaze bezbrižno, glasno, bučno, često bezobzirno i pohlepno, samosvesno i nadmeno, sa protestima i pretnjama superiornog, i — sa pravom i snagom zdrave valute koju donose sobom; dolaze sa obrazom nevinih i cinizmom jakih. Njihova je parola da je sve zaboravljeno i — prema tome — sve je opet i — dozvoljeno.

Oni dolaze opet sa monoklom, pečatnjakom, foto-aparatima, rajhsmarkama i teutonskim manirima. Dolaze, viču, psuju, gaze i vređaju kao i pre. Oni su gosti, potrebni gosti, dobre platiše, a mi — prema tome — moramo da imamo obzira, da gledamo kroz prste i da — zaboravimo.

Međutim, ima ljudi koji ne mogu i neće da zaborave. Ova činjenica nije manje važna od rajhsmarke, koja se danas — po nekoj čudnoj logici — opet visoko kotira na svetskoj berzi.

Ali ipak, von Henke i njegovi kamaradi sa monoklom. pečatnjakom i brazgotinama na obrazu, treba da znaju da oni, ovde pri svakom koraku hodaju po grobovima nevinih; da ima mnogo udovica i siročadi koji ih proklinju; da ima mnogo rana koje se neće nikad zalečiti i da ovuda i danas teče more suza koje nikada neće usahnuti. Stoga, iako oni dolaze ovamo kao turisti, trebalo bi da budu skromni, da dođu nečujno, na prstima, sa kajanjem, sa poštovanjem, sa zahvalnošću, sa skinutim šeširom, jer oni hodaju po svetom zemljištu, jer nam oni diraju naše svete i presvete rane. naše svete i najsvetije osećaje. Ukratko, turisti iz Nemačke kada dolaze ovamo, treba da znaju da nas ima mnogo koji ne možemo, niti hoćemo da zaboravimo.

U toku idućih dana više puta sam sreo von Henke-a. Kad god sam ga video, drhtao sam od uzbuđenja. On je pao u oči i drugima, kao arogantna, nadmena, neprijatna pojava. Kad god sam ga video, on mi je pokvario ceo dan mog zasluženog odmora, jer stalno je nešto kipelo u meni.

Jednog dana je i prekipelo. Napisao sam mu pismo sledećeg sadržaja: „Zlotvore! Ovde se nalazi tvoj bivši logoraš, koga si jednom tukao u Debrecinskom logoru zbog kosti, koju si bacio svom keru a logoraš je hteo da je otme od kera. Beži odavde, da te ne vidim, jer ću te jednog dana možda udaviti.“

Von Henke-a je idućeg dana nestalo iz Opatije.

Sa svojim postupkom sam, verovatno, oštetio državnu kasu za isvestan broj rajhsmarki, ali sam se neosporno odužio onima, koji su dali svoje živote za nas.